

06. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders materyalindeki kavramsal metaforların tespitine yönelik bir çalışma¹

Mesout KALIN SALI²

APA: Kalin Sali, M. (2022). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders materyalindeki kavramsal metaforların tespitine yönelik bir çalışma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 77-93. DOI: 10.29000/rumelide.1220240.

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkçe metaforların tespitine yönelik bir standart oluşturan “metafor tespit prosedürleri”ni belirlemek ve bunlara dayalı olarak da bir metafor belirleme çalışması gerçekleştirmektir. Literatürdeki metafor çalışmalarında daha çok metaforun ne olduğu, önemi, yapısı, dilde nasıl yapılandığı gibi konuların ele alındığı ancak metaforların nasıl tespit edilebileceği üzerinde çok durulmadığı söylenebilir. Bunun sonucunda da neyin metafor olduğu konusunda belirsizlikler yaşanmaktadır. Bu problemten hareketle öncelikle bir literatür taraması gerçekleştirilmiş ve Türkçe literatürde metaforların tespitine yönelik oluşturulmuş bir yönerge çalışmasına rastlanamamıştır. Buna karşın uluslararası literatürde üç farklı metafor tespiti prosedürünün yer aldığı görülmüştür. Sonrasında belirlenen bu prosedürler, kendi aralarında içerikleri açısından değerlendirilmiş ve diğer iki prosedürün geliştirilmiş bir hâli olmasından dolayı çalışmada kullanılmak üzere *Metaphor Identification Procedure / Vrije University* (Vrije Üniversitesinin Metafor Tespit Prosedürü) adlı prosedürde karar kılınmıştır. Bu metafor tespit prosedüründe doküman analizi yöntemi kullanılarak Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe B2 Seviyesi Ders Kitabı (2018) adlı veri kaynağına uygulanmıştır. Sonuç olarak veri kaynağında altı mutluluk, beş üzüntü, dört öfke ve üç korku olmak üzere toplam on sekiz metaforik ifade tespit edilerek bağlı oldukları kavramsal metaforlar ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca bu çalışmayla MIPVU’da yer alan adımların, Türkçe için uygulanabilir olduğu ve ulaşılan her duygu metaforunun tespitinde aynı standardı sunduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Kavramsal metafor, metafor tespit prosedürü, metafor tespit sorunu, yabancı dil olarak Türkçe öğretilimi.

A study on the determination of conceptual metaphors in the course material used in teaching Turkish as a foreign language

Abstract

The aim of this research is to determine the "metaphor detection procedures", which constitute a standard for the detection of Turkish metaphors, and to carry out a metaphor determination study based on these. It can be said that in metaphor studies conducted in the literature, subjects such as what metaphor is, its importance, its structure, how it is structured in a spoken language are emphasized but how metaphors can be determined is not emphasized. As a result, there is uncertainty about what a metaphor is. Based on this problem, a literature review was carried out and no study was found that created a guideline for the determination of metaphors in the Turkish literature. On

¹ Bu makale “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kavramsal Metafor Kuramına Dayalı Metafor Öğretilimi” adlı doktora tezi çalışması kapsamında üretilmiştir.

² Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi TÖMER, mesut.salih@gmail.com , orchid: 0000-0003-4776-2494 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.10.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1220240]

the other hand, it has been observed that there are three different metaphor detection procedures in the international literature. These procedures, which were determined later, were evaluated among those in terms of their content and since it was an improved version of the other two procedures, it was decided to use the Metaphor Identification Procedure / Vrije University procedure. This metaphor detection procedure was also applied to the data source “Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe” B2 Level Textbook (2018) using document analysis method. As a result, a total of eighteen metaphorical expressions, six of which are happiness, five of sadness, four of anger, and three of fear, were identified in the data source, to where they are connected. Furthermore, based on this study, it has been observed that the steps in MIPVU are applicable for Turkish and offer the same standards in determination of each emotion metaphor reached.

Keywords: Conceptual metaphor, metaphor determination procedure, metaphor determination problem, teaching Turkish as a foreign language.

1. Giriş

Metafor sözcüğü, “meta” (öte) ve “féro” (taşımak) sözcüklerinden oluşan “metaféro” eylemine dayandırılmaktadır. Yunanca sözlüğe bakıldığında “metafor”un temel anlamının “hayvan, eşya veya kişi taşımak”, ikincil anlamının ise “sözcüklerin gerçek anlamlarında kullanılmaması” şeklinde yer aldığı görülmektedir (Sarafikas, Skordos, Loukopoulou, Moukoulis ve Beliaroutis, 1977, s. 433). Bunun yanı sıra metaforun Türkçedeki terimsel anlamı olan “eğretileme (metaphor), aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini, öteki yerine kullanma sonucu oluşan değişmece türü... Deyim aktarması da (eskiden istiâre)” olmak üzere birkaç farklı şekilde karşılandığı görülmektedir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011, s. 112). Ancak bu terimlerden “istiâre” Arapça “âre”ye, “âriyet”e yani Türkçedeki “ödünc” ifadesine tekabül etmektedir. Bunun yanı sıra “eğretileme” ise anlam olarak belirli bir süre sonra kaldırılacak, geçici, anlamında kullanılmaktadır. Bu durum Yunancadaki “metafor” ifadesiyle karşılaştırıldığında anlamın kalıcı, köklü ve yeni bir anlam oluşturmaya yönelik farklı bir bakış açısıyla değerlendirildiği söylenebilir (Lakoff ve Johnson, 2015, s. 14-15).

Metaforla ilgili bir diğer durum da onu sadece benzerlik kuran ve uzak gerçeklikleri yakınlaştıran bir söz sanatı olarak görülmesidir (Kıran ve Eziler Kıran, 2018, s. 459). Ancak metafor konusundaki önemli uzmanlardan Lakoff ve Johnson (1980, s. 3), bu görüşü kabul etmeyerek metaforun aynı zamanda düşüncede, eylemde ve hatta günlük yaşamın içinde de yaygın bir şekilde bulunduğunu öne sürmektedir. Araştırmacıların öne sürdükleri bu iddiadan sonra metaforun gerek şair gerekse de diğer insanların yaşamlarında değerli bir bilişsel araç olarak görülmeye başlandığı söylenebilir (Demir, 2018, s. 136). Buradaki bilişsel süreç temelde bir kavramın öğeleriyle farklı bir kavramın öğeleri arasında kavramsal eşleştirmeler gerçekleşerek bir bilgi yapısı sağlamak suretiyle olmaktadır (Kövecses, 2002, s. 37). Demir ve Karakaş Yıldırım’a (2019, s. 1095) göre metaforlar, sözcüklerin temel anlamı üzerine sonradan getirilmiş tasarımlar olup günlük hayatta iletişim için akıl ve dilimizde her an hazır bekleyen öğeler olarak yer almaktadırlar.

Metafor kapsamında gerçekleştirilen literatür taramasında özellikle metaforun ne olduğu, önemi, yapısı, dilde nasıl yapılandığı gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Mesela, Türkçe literatürde “metafor” terimiyle ilgili tespit, tanım ve açıklamalardaki eksik ve yanlışları belirlenmesi üzerine bir çalışma yürütmüştür (Demir ve Karakaş Yıldırım, 2019, s. 1085). Demirci’nin (2016, s. 341) ise metaforun yapısı, çalışma sistemi ve beyinle ilişkisini ele alan içerikte bir çalışma yaptığı görülmektedir. Bunların yanı sıra metaforların öğretimi ile ilgili Çalışkan’ın (2009), *Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara*

Metafor ve Deyim Öğretimi adlı bir doktora tezi bulunmaktadır. Ancak Türkçe literatürde metaforla ilgili en sık gerçekleştirilen çalışmaların “metaforik algı” üzerine olduğu söylenebilir (Boylu ve Işık, 2017; Aydın, 2018; Göçen, 2019; Kalenderoğlu ve Armut, 2019; Boylu ve Işık, 2020; Yiğit, 2021). Görüldüğü üzere Türkçe literatürde metaforların “nasıl” tespit edilebileceğine yönelik çalışmalara rastlanamamaktadır. Oysaki metaforların tespiti de en az diğer konular kadar öneme sahip olan hususlardır.

Kavramsal metaforlar, sözlüksel ögenin anlamını başka bir alandaki ilgili anlamla ilişkilendirmeye imkân sağlamakta olup bir şeyin başka bir şey açısından görülmesine izin vermektedir (Zhang ve Hu, 2009, s. 80). Bu süreç, bir alanı anlamak için kullanılan “kaynak alan” (source domain) ile bundan hareketle anlaşılan “hedef alan” (target domain) arasında gerçekleşmektedir (Kövecses, 2002, s. 4). Böylece kaynak alanı “para”, hedef alanı “zaman” şeklinde düşünülerek ortaya çıkan kavram eşleşmesi sayesinde “zaman”ın harcanılabilen, kazanılabilen, ayrılabilen vb. özellikler kazandığı görülmektedir (Nacey, 2013, s. 13). Özellikle bu yapıdan dolayı metaforun, hedef dili öğrenirken üretme ve yorumlama yeteneğinin gelişiminde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Bu durumun ise bir dildeki sözcüklerin temel anlamlarından daha çok metaforik anlamlarının kullanılmasından kaynaklandığı düşüncesidir (Hoffman, 1983; Cameron ve Low, 1999, s. 77). Özellikle dili ileri düzeyde öğrencilerin bir “metaforik yeterlilik” geliştirmesinin iyi seviyede dil farkındalığı, bilgi, anlayış ve beceri gerektiren profesyonel yaşamlar için gerekli olduğu ve dili daha özgüvenli bir şekilde kullanabildikleri iddia edilmektedir (Bailey, 2003, s. 69).

Dildeki metaforlar, günlük yaşamda sık kullanımlarından dolayı önemli bir yere sahip olmakta ve öğrenilmesi hedeflenen yabancı dile özel bir içerik katmaktadır (Galantomos, 2008, s. iv). Ancak, geleneksel yaklaşım, metaforları şiirsel bir hayal gücü şeklinde algılayarak onların tam olarak anlaşılacak unsurlar olduğunu savunmaktadır (Lakoff ve Johnson, 1980, s. 3). Buradan hareketle mevcut durumdaki yabancı dil öğretiminde metaforlar keyfi yapılar olarak algılanmakta, bunun sonucu olarak da öğretimi zor ifadeler olarak görülmektedir (Galantomos, 2008, s. xi). Bu durum dil öğretimine de yansımakta olup genel olarak yabancı dil öğretiminde temel alınan Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme (D-AOBM) adlı çalışmanın metninde metafor kavramının sadece ileri düzeyin ikinci basamağında (C2) “Metin dilinin daha incelikli ayrımlarını, retorik etkileri ve dilin üslup biçimsel kullanımını (ör. metafor, olağan dışı söz dizimi, muğlaklık) anlam ve yan anlamları yorumlayıp açığa çıkararak fark edebilir.” şeklinde yer aldığı görülmektedir (D-AOBM, 2021, s. 112). Bu durum metaforların genel olarak edebi metinlerle ilişkilendirilip bunlara yabancı dil öğretimi materyallerinde açık bir şekilde yer verilmemesi sonucunu doğurmaktadır (Suárez-Campos, Hijazo-Gascón ve Ibarretxe-Antuñano, 2019, s. 84). Ayrıca bir diğer durum da öğrencilerin yabancı dil öğretiminde metafor ve deyim öğretimini zorluk düzeyi yüksek konular olarak görmeleridir. Bunun başlıca nedeni ise metaforların ikinci plana atılarak daha az dikkat çeker duruma getirilmesi ve anlamlarının keyfi, tahmin edilmesi güç olduğu düşüncesidir (Irujo, 1993, s. 216-217).

Metaforları neyin oluşturduğuna dair araştırmacıların sezgilerinde genellikle farklılık bulunmaktadır. Metafor araştırmacıları, kendi kuramsal yönelimlerine bağlı şekilde metaforik dilin farklı yönlerine odaklanarak çalışmalarında genellikle neyin metaforik olup olmadığını belirlemek için kriter sağlamamaktadırlar (Pragglejaz Group, 2007, s. 1-2). Metaforların öğretilmesindeki zorluğun altyapısında aslında öncelikle metaforun tespiti konusunda yaşanan bu sorunun olduğu söylenebilir. Philip (2003, s. 223), dilbilimsel bir ifadenin konvansiyonel yapıda olup olmadığı onu bir sözlükte aramakla mümkün olup bu durumun metaforlar için söz konusu olmadığını ve böyle bir külliyyatın

bulunmadığını belirtmektedir. Bu durum Türkçedeki metaforlar için de geçerli olup yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metaforların tespitinin bir problem olduğu söylenebilir.

Yabancı dil öğretiminde önemli bir işleve sahip olan metaforların öncelikle doğru bir şekilde belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni metin içinde hangilerinin metafor olduğu konusunda yer alan boşluk, onların öğretim sürecinde göz ardı edilmelerinin sebepleri arasındadır. Bu araştırma ise hem metaforların tespitine yönelik literatürdeki “metafor tespit prosedürleri”nin tanıtılması hem de bunların aracılığıyla örnek bir metafor tespit çalışması yapılması açısından önem arz etmektedir.

Bu araştırma, Türkçede kavramsal metaforların tespitinde yer alan eksikliğin giderilmesine yönelik literatürde var olan “metafor tespit prosedürü”nü tanıtılmasını ve bu kapsamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders materyali üzerinden bir metafor tespit çalışması yapmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın araştırma sorusu Türkçe kavramsal metaforlar nasıl tespit edilir? şeklinde oluşturulmuştur. Bu soruya cevap bulabilmek için de şu iki alt soruya odaklanılmıştır:

- Literatürde yer alan metafor belirleme prosedürleri nelerdir?
- Türkçe kavramsal metaforların belirlenmesinde metafor tespit prosedürü nasıl kullanılır?

2. Veri Kaynağı

Bu çalışmada nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkmış ve verimli bilgi içerdiği düşünülen durumların detaylı incelenmesine olanak sağlamasından dolayı amaçlı örneklem tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 107). Buna göre kapsam, Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe B2 Ders Kitabı (2018) olarak belirlenmiş olup kitap içeriğindeki mutluluk, üzüntü, öfke ve korku duygu metaforlarının tespitiyle sınırlı tutulmuştur.

3. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma, bir durumun gerçekçi ve bütüncül şekilde gözlem, görüşme ve belge analizi gibi çeşitli nitel veri toplama araçlarıyla ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin ele alınmasını ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39). Mevcut çalışmada ise genel tarama ve içerik analizi olmak üzere iki türü bulunan doküman analizi (belgesel tarama) kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırmanın hedeflerine yönelik verilerin elde edilmesi noktasında dokümanların incelenmesini kapsamaktadır (Karasar, 2014, s. 183).

Veri kaynağındaki metaforların belirlenmesi için kullanılan metafor tespit prosedüründe (MIPVU) yer alan aşamalar, Türkçeye tercüme edilmiştir. Buradaki tercüme süreci, uzmanlık alanı İngilizce olan kişilerden alınarak gerçekleştirilmiştir. Sonrasında altı maddeden oluşan prosedürün belirttiği adımlar takip edilerek her adım veri kaynağına uygulanmış ve bu maddelere cevap veren ifadeler metafor olarak işaretlenmiştir. Metafor tespit prosedüründe yer alan adımlar *Vrije Üniversitesinin Metafor Tespit Prosedürü (MIPVU)* adlı bölümünde yer almaktadır.

Metaforların tespitinde kullanılan metafor tespit prosedürünün (MIPVU) güvenilirlik aşaması ise *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU* adlı çalışmada yer almaktadır. Buna göre, prosedürün güvenilirliği çeşitli dilbilimcilerle gerçekleştirilen bir dizi testin sonucunda elde edilmiştir. Bu testler, dilbilimcilerin metafor tespit prosedürüne (MIPVU) yönelik aralarındaki uyumu

ölçen Cohen'in Kappa'sı ve Fleiss'in Kappa'sı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler analiz edildiğinde testlerin sonucu, katılımcılar arası uyumun tutarlı bir şekilde yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir (Steen, Dorst, Herrmann, Kaal, Krennmayr ve Pasma, 2010, s. 149-165).

4. Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında gerçekleştirilen literatür taraması ve belge analizi verilerinden hareketle ulaşılan bulgular yer almaktadır. Buna göre araştırmanın problem sorusuna yanıt bulabilmek adına oluşturulmuş alt araştırma sorularına yönelik bulgular, aşağıda ayrı başlıklar altında verilmektedir:

4.1. Metafor tespit prosedürlerinin belirlenmesine yönelik bulgular

Bu çalışmada metaforların tespitine yönelik bir yönerge niteliği taşıyan ölçütlere ihtiyaç duyulmuş olup buradan hareketle öncelikle bir literatür taraması yürütülmüş ve üç metafor tespit prosedürüne ulaşılmıştır. Sonrasında bu metafor tespit prosedürleri incelenerek Türkçe kapsamında gerçekleştirilen mevcut çalışmaya uygunluğu yüksek olanı tercih edilerek belge analizinde kullanılmıştır. Buna göre literatürden elde edilen metafor tespit prosedürleri aşağıda yer almaktadır.

4.1.1. Beş adımda dilbilimden kavramsal metafora

Metafor tespitine yönelik ilk prosedüre Steen'nin (1999) *From Linguistic to Conceptual Metaphor in Five Steps* adlı çalışmasında rastlanmıştır. Bu çalışma, metaforları dilsel ve kavramsal olmak üzere iki gruba ayırmakta ve kavramsal metaforların çeşitli dilsel metaforlardan oluştuğunu belirtmektedir (Steen, 2007, s. 8). Metaforların tespiti için beş adımdan oluşan bu yönergenin adımları aşağıdaki gibidir (Steen, 1999, 60-73):

- 1) Metaforun odağını tanımlama
- 2) Metaforik fikri tanımlama
- 3) Gerçek olmayan karşılaştırmanın tanımlaması
- 4) Gerçek olmayan analoginin tanımlanması
- 5) Gerçek olmayan eşleşmenin tanımlanması

4.1.2. Metafor Tespit Prosedürü (MIP)

Metafor tespitine yönelik belirlenen bir diğer çalışma Pragglejaz Group (2007) tarafından sunulan MIP (A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse) olmuştur. Bu çalışmanın amacı da bağlamdan hareketle metaforik sözcüklerin güvenilir bir şekilde belirlenmesini sağlayan bir yöntem ortaya koymaktır (Pragglejaz Group, 2007, s. 1). Burada temel olarak genel bağlamın doğru şekilde anlaşılmasıyla bağlamdaki tüm sözcüklerin dilbilgisel karşılıklarıyla temel ve bağlamsal anlamlarının belirlenmesine dayanan bir prosedür olup temel ve bağlamsal anlam karşıtlığındaki sözcükleri metafor olarak kabul eden bir süreç izlenmektedir. MIP'nin öne sürdüğü aşamalara aşağıda yer verilmektedir (Pragglejaz Group, 2007, s. 3):

- 1) Anlamla ilgili genel bir anlayış oluşturmak için tüm metni veya söylemi okuyun.
- 2) Metindeki veya söylemdeki sözcükleri belirleyin.
- 3) a. Metindeki her sözcüğün anlamının bağlam içinde bir varlığa, ilişkiye veya niteliğe nasıl uygulanacağını belirleyin. Belirlenen sözcükten önce ve sonra gelenler sözcükleri dikkate alın.

b. Her sözcük biriminin bağlam dışında daha temel (literal) bir anlama sahip olup olmadığını belirleyin.

- Bir sözcüğün temel anlamı daha somuttur. Yani sözcüğün bizde uyandırdıklarını hayal etmek, görmek, duymak, hissetmek, koklamak ve tatmak daha kolaydır.
- Bir sözcüğün temel anlamı bedensel eylemle ilgilidir.
- Bir sözcüğün temel anlamı belirsizliğin aksine daha kesindir.
- Bir sözcüğün temel anlamı tarihsel açıdan daha eskidir.

Temel anlamlar, bir sözcüğün en sık görülen anlamları olmak zorunda değildir.

c. Sözcük, verilen bağlamdan başka bağlamlarda daha temel bir anlama sahipse, bağlamsal anlamla temel anlamı kıyaslayın ve çelişip çelişmediğine bakın.

- 4) Evet ise o sözcüğü metafor olarak işaretleyin.

4.1.3. Vrije Üniversitesinin Metafor Tespit Prosedürü (MIPVU)

Metafor tespitine yönelik belirlenen son prosedür ise A Method for Linguistic Metaphor Identification From MIP to MIPVU adlı çalışmadır. Bu prosedür, MIP uygulamasını önemli ölçüde modellemiş olup MIP'deki güvenilirlik ve geçerliğinin sorgulandığı hususların giderilmesinin yanı sıra daha sistematik, kapsamlı ve açık hale getirilmesiyle oluşturulduğu öne sürülmektedir (Steen, Dorst, Herrmann, Kaal, Krennmayr ve Pasma, 2010, s. ix). MIPVU kısaltması MIP'ye eklenen ve prosedürü geliştiren araştırmacıların çalıştığı Vrije Üniversitesinin kısaltması "VU" eklenerek oluşturulmuştur. Metaforların tespitine yönelik geliştirilen MIPVU'nun sunduğu yönergedeki aşamalar ise aşağıdaki şekildedir (Steen, vd., 2010, s. 25-26):

- 1) Metni kelime kelime inceleyerek metaforla ilgili kelimeleri bulun.
- 2) Bir kelime, dolaylı olarak kullanılmışsa ve bu kullanım potansiyel olarak kelimenin daha temel anlamından bir tür alanlar arası eşleşme ile açıklanabiliyorsa, bu kelimeyi metaforik anlamda kullanılmış olarak işaretleyin.
- 3) Bir kelime, doğrudan biçimde kullanılmışsa ve bu kullanım potansiyel olarak metindeki daha temel bir gönderge veya konuya alanlar arası eşleşme ile açıklanabiliyorsa kelimeyi doğrudan metafor olarak işaretleyin.
- 4) Kelimeler, üçüncü kişi şahıs zamirleri gibi sözcüksel-dilbilgisel ikame amacıyla kullanıldığında veya bazı koordinasyon türlerindeki gibi kelimelerin eksik olarak görülebildiği eksilteler olduğunda ve potansiyel olarak kelimenin daha temel anlamından, göndergeden veya konudan bir tür alanlar arası eşleşmeyle açıklanabilen bu ikameler veya eksiltelerle doğrudan veya dolaylı bir anlam iletildiğinde örtük metafor için bir kod ekleyin.
- 5) Bir kelime alanlar arası eşleşmenin mevcut olduğunu gösterme işlevine sahipse kelimeyi metafor etiketi olarak işaretleyin.
- 6) Yeni oluşmuş bir kelime varsa, bu yeni oluşmuş kelimeyi oluşturan ve onun bağımsız parçaları olan kelimeleri ayrı ayrı 2.-5. adımlara göre inceleyin.

Buraya kadar yer verilen prosedürler incelendiğinde MIP, Steen'in prosedürüne göre daha anlaşılır ve açıklayıcı bir yönerge sunmaktadır. Ancak MIP, bir metindeki tüm sözcüklerin tek tek incelenerek tümünün hem temel hem de bağlamsal anlamlarının bulunmasını önermekte olup metafor tespit sürecini zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra temel anlam tespiti için bugün kullanımdan düşen sözcük anlamları ve bu sözcüklerin daha çağdaş anlamlarının hangisinin temel anlam olması gerektiği

noktasında da prosedürü uygulayan kişiyi yalnız bırakmaktadır. Ayrıca bir diğer durum da MIP adımlarının çok genel yapıda olup prosedürün temelde sadece sözcüklerin temel ve bağlamsal anlam karşılığına dayandığı görülmektedir.

MIPVU incelendiğinde -maddelerinden de anlaşılacağı üzere- yönergelerinin diğerlerine oranla daha açık, kapsamlı ve esnek bir yapıda olduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise MIPVU, MIP'deki gibi tüm sözcüklerin yalnızca “temel” ve “bağlamsal” anlam karşılığında dayanmayıp etki alanları arası eşlemede “doğrudan metafor”, “dolaylı metafor”, “örtük metafor” gibi metaforik yapının farklı özelliklerini de tanımlayarak metaforların daha güvenilir tespit edilmesini sağlayan sistematik ve kapsamlı bir yönerge sunmaktadır (bk. MIPVU / 2., 3., 4. ve 5. Madde).

Bunlardan hareketle mevcut çalışmada Türkçe metaforların tespitinde daha işlevsel ve faydalı olabileceğinin düşünülmesinden MIPVU'nun aşamalarının izlenerek bir tespit çalışması yoluna gidilmiştir.

4.2. Metaforların belirlenmesine yönelik bulgular

Bu bölümde MIPVU'nun Türkçe metaforların tespitinde nasıl uygulanacağına yönelik bir çalışma yürütülmüş olup kapsam dâhiline alınmış belge analiz edilmiştir. Belgenin analizinde ise sadece mutluluk, üzüntü, öfke ve korku duygularına odaklanılarak elde edilen bulgular başlıklar hâlinde sunulmaktadır:

4.2.1. Mutluluk metaforlarının MIPVU ölçütlerine göre tespiti

“Sevgi bir kişiyi kayıtsız şartsız kabul etmektir. Eşimizin tercihlerine saygı duyabilmektir. Onu olduğu gibi kabul ettiğimizde mutluluğu buluruz.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 36)

Mutluluk: Sözcük birimin temel anlamı; “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut (I), ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik (II).” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Dolayısıyla mutluluk soyut bir kavramdır.

Bul-: Sözcük biriminin temel anlamı için “arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak.” açıklaması yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bağlamsal anlam ise 6. Maddede verilen “istenilen şeye kavuşmak, nail olmak” tanımı kabul edilebilir.

Bu sözcük birimler bağlamsal anlamda değerlendirildiğinde ise “bulmak” sözcük birimi, “mutluluk” sözcük birimiyle birlikte kullanıldığı için “mutluluk” kavramı, “nesne” gibi farklı bir kavramla eşleşmiş olur. Bundan dolayı da “mutluluk” kavramının bir “nesne” olarak kavramsallaşarak metaforik bir yapı oluşturduğu söylenebilir. Bu nedenle metafor olarak işaretlenmelidir. Bunun yanı sıra MUTLULUK BİR VARLIKTIR / NESNEDİR kavramsal metaforuna ulaşılmaktadır.

“Mutluluğu bulmanın yolu eşlerin birbirlerini olduğu gibi kabul etmesinden geçer.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2015, s. 37)

Mutluluk: Bu sözcük birim için temel anlam olarak “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut (I), ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” açıklaması yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Soyut bir kavramdır. Bağlamsal anlamda “mutluluk” kavramı bulunan bir “nesne/varlık” kavramıyla eşleşmiştir.

Bulma: Sözcük birimin temel anlamı sözlükteki 1. maddede “arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşma.” şeklinde yer almaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bağlamda ise aynı sözcük birim “istenilen şeye kavuşmak, nail olmak” anlamında kullanılmaktadır.

Yol: Sözcük biriminin temel anlamı “karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarik” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Bağlamsal olarak “yol” sözcük birimi de mutluluk kavramına ulaşmak için gerekli “araç” anlamını üstlenerek ayrı bir metafor oluşturmaktadır.

Bağlamsal anlamda bu üç sözcük birimini birlikte düşünüldüğünde “bul-” “istenilen bir şeye/varlığa ulaşmak” anlamıyla “mutluluk” kavramının ulaşılmak istenen “varlık / nesne” kavramıyla eşleşmesini sağlarken, o varlığı bulmak ve ulaşmak için ihtiyaç duyulan “yol” metaforunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle metafor olarak işaretlenerek MUTLULUK BİR VARLIKTIR / NESNEDİR kavramsal metaforuna ulaşılmaktadır.

“Neşe içinde yemeklerini yediler.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 59)

Neşe: Bu sözcük birimi sözlükte “mutlu olmaktan doğan ve dışa vurulan sevinç, şetafet” anlamı taşımaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

İç: Bu sözcük birimin temel anlamı sözlükte “herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı” açıklamasıyla bulunmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu bağlamda “neşe” kavramı “iç” sözcük biriminden hareketle “mekân” kavramıyla eşleşmekte olup metafor olarak işaretlenmelidir. Burada ulaşılan kavramsal metafor da NEŞE / MUTLULUK BİR MEKÂNDIR şeklindedir.

“Yaşlılarla birlikte olmak, onların dertlerini dinlemek mutluluk veriyor insana.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 73)

Mutluluk: Bu sözcük birimin temel anlamı, “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut (I), ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” şeklinde açıklanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Soyut bir kavram olup bağlamsal anlamda “yaşlılarla birlikte olma; (onların) dertlerini dinleme” olarak düşünülerek “nesne” kavramıyla eşleştirilmiştir.

Ver-: Bu sözcük birimin sözlükteki temel anlamı “üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine erdirmek, iletmek” olarak yer alır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimler bağlamsal anlamda değerlendirildiğinde ise “vermek” sözcük birimi, “mutluluk” sözcük birimiyle birlikte kullanıldığı için “mutluluk” kavramı, “nesne” kavramıyla eşleşmiş olur. Bu nedenle metafor olarak işaretlenmelidirler. Ayrıca bu değerlendirmeden yola çıkılarak MUTLULUK BİR NESNEDİR kavramsal metaforuna ulaşılabilmektedir.

“Piyango Biletiyle Gelen Mutluluk” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 133)

Gelen: Bu sözcük birimin temel anlamı “ulaşma, varma işini yapan; gelme işini yapan” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Mutluluk: Bu sözcük birimin temel anlamı “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut (I), ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” şeklinde yapılan açıklamadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimlerinin bağlamda kazandıkları anlamları, temel anlamlarından farklılık göstermektedir. Buna göre “mutluluk” kavramı, “gelme işini” gerçekleştiren bir “varlık” kavramıyla eşleşir. Buradan hareketle de MUTLULUK BİR VARLIKTIR kavramsal metaforuna ulaşılmaktadır.

“Daha önce bu şansы yakalayanlar ise paranın kendilerine mutluluk getirmediğini belirtiyorlar.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 136)

Mutluluk: Bu sözcük birimin temel anlamı için “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut (I), ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” açıklaması yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Getirme-: Bu sözcük birimin temel anlamı sözlükte “gelmesini sağlamak” eyleminin olumsuz karşılığıdır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimlerin bağlam içinde birbirleriyle kurdukları ilgi dolayısıyla bağlamda “mutluluk” kavramı, biri ya da bir araç ile getirilen bir “varlık” kavramıyla eşleşir. Sonuç olarak ilgili birimler MUTLULUK BİR VARLIKTIR kavramsal metaforu olarak işaretlenmelidir.

4.2.2. Üzüntü metaforlarının MIPVU ölçütlerine göre tespiti

“Üzüntü ve çaresizlik içinde çırpınmaya başladı.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 42)

Üzüntü: Bu sözcük birimin sözlükteki anlamı “olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği, gam(I), teessür” olarak verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

İç: Bu sözcük birimin anlamı “herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı” şeklinde verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu kavram bağlamsal olarak da “yer” anlamıyla eşleşir ve temel anlamla çelişmez.

Çırpınma: Bu sözcük birimin sözlüğe göre temel anlamı “acı ile debelenme; çırpınmak işi” olarak verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimler, bağlamsal olarak değerlendirildiklerinde “üzüntü” kavramı “iç” kavramıyla birlikte kullanıldığı için “yer” kavramına atıf yapmaktadır. Bunun yanı sıra “çırpınma” ifadesi de buradaki üzüntünün büyüklüğünü vurgulamaktadır. Bu değerlendirme sonucunda ise ÜZÜNTÜ BİR YERDİR kavramsal metaforuna ulaşılabilir.

“Birbirinize saygı ve sevginizin azaldığını görmek beni yaralar.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 61)

Ben: Bu sözcük birimi sözlükte “teklik birinci kişiyi gösteren söz” olarak açıklaması yapılan şahıs zamiridir (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu zamir bağlamda kişinin bedeni, fiziksel olarak varlığına ikame etmez; “duygusal durum” kavramına ikame eder. Bu nedenle MIPVU ölçeğinin 4. Maddesine göre örtük metafor olarak işaretlenmelidir.

Yarala-: Bu sözcük birimin temel anlamı “silah, bıçak vb. bir araçla yara açmak” şeklinde açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Burada “ben” zamiri “duysal durumu” ile eşleşmekte olup buradaki “yaralanma” ifadesi ise “üzüntü” kavramına atıf yapmaktadır. Bu durumda kişinin yaralanması aslında duygusal bir yaralanma olup ÜZÜNTÜ FİZİKSEL BİR HASARDIR kavramsal metaforuna bağlanmaktadır. Bu şekilde de ifade, bir metafor olarak işaretlenmelidir.

“Arkadaşımın sözleri beni çok yaraladı.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 62)

Ben: Bu sözcük birimin temel anlamı “Teklik birinci kişiyi gösteren söz” olarak açıklaması yapılan şahıs zamiridir (<https://sozluk.gov.tr/>). Buradaki “ben” zamiri bağlamsal olarak kişinin “duygu durumu”nu ifade ettiği için MIPVU ölçeğindeki 4. maddeye göre örtük metafor olarak işaretlenmelidir.

Çok: Zarf olarak kullanılan sözcük biriminin anlamı; “aşırı bir biçimde” şeklinde verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Yarala-: Bu sözcük birimin temel anlamı “silah, bıçak vb. bir araçla yara açmak” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Burada “ben” zamiri “duysal durumu” ile eşleşmekte olup buradaki “yaralanma” ifadesi ise “üzüntü” kavramına atıf yapmaktadır. Bu durumda kişinin yaralanması aslında duygusal bir yaralanma olup ÜZÜNTÜ FİZİKSEL BİR HASARDIR kavramsal metaforuna bağlanmaktadır. Bu şekilde de ifade, bir metafor olarak işaretlenmelidir.

“Depresyondan kurtulun!” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 112)

Depresyon: Bu sözcük birimi ruh bilimine ait bir terim olarak sözlükte “bunalım” açıklamasıyla verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>). Bunalım, aynı zamanda “üzüntü” duygusunu da kapsar.

Kurtul-: Bu sözcük biriminin -den ile kullanımındaki anlamı “istenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak” olarak verilmiştir. (<https://sozluk.gov.tr/>).

Buradan hareketle sözcük birimler, bağlamsal olarak değerlendirildiklerinde “depresyon” kavramı “kurtul-” eylemiyle birlikte kullanıldığında “düşman” kavramı ile eşleşmektedir. Bu nedenle de metafor olarak işaretlenmelidir. Bu değerlendirme sonucuna göre ÜZÜNTÜ BİR DÜŞMANDIR kavramsal metaforuna ulaşılabilir.

“Ağaç kurdu girdiği ağacı, tahtayı nasıl yiyip kurutursa sıkıntı, dert, tasa da insanı öyle perişan eder, yıpratır.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 125)

Sıkıntı: Bu sözcük birimin temel anlamı “işsizlik, tekdüzelik, bezginlik vb. sebeplerden doğan ruhsal yorgunluk, cefa, eziyet” açıklamasıyla verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu ifadenin bağlamdaki anlamı ise insana zarar veren bir “hastalık” olarak kavramsallaşır. Temel anlamla çeliştiği için metafor olarak işaretlenmelidir.

Dert: Bu sözcük birimin temel anlamı “üzüntü” olarak verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Tasa: Bu sözcük birimin temel anlamı “üzüntülü düşünce durumu, kaygı, endişe, gam(I)” şeklinde yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Yıprat-: Bu sözcük birimin temel anlamı için “yıpranmış duruma getirmek, eskitmek” açıklaması yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Perişan et-: Bu sözcük birimin temel anlamı “dağıtmak, düzenini bozmak” olarak açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Buradan hareketle sözcük birimlerin bağlamdaki anlamları değerlendirildiğinde “yıprat-” ve “perişan et-” eylemleriyle anlam ilgisi kuran “sıkıntı”, “dert” ve “tasa” kavramlarının “hastalık” kavramıyla eşleşmekte olup bu şekilde ÜZÜNTÜ BİR HASTALIKTIR kavramsal metaforuna ulaşılır.

4.2.3. Öfke metaforlarının MIPVU ölçütlerine göre tespiti

“İşçi öfkeyle bağırır.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 16)

Öfke: Bu sözcük birimindeki temel anlamın “engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap” şeklinde olduğu görülmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

İle: Bu sözcük birim edat görevinde olup sözlükte “kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz” olarak açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu ifade bağlamsal olarak da yine araç ilgisi kuran edat görevinde kullanılmaktadır.

Bağır-: Bu sözcük birimin temel anlamı için “insan yüksek ve gür ses çıkarmak” açıklaması yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu ifade bağlamsal olarak da temel anlamıyla eşleşir.

Bu sözcük birimlerinin bağlamda birbirleriyle ilgileri sonucunda “öfke” kavramı “bağır-” eyleminin şiddetini belirleyen “güç, güç kaynağı” kavramlarıyla eşleşebilir. Bu nedenle metafor olarak işaretlenmelidir. Buradan hareketle de ÖFKE BİR GÜÇTÜR kavramsal metaforuna ulaşılmaktadır.

“Dalgalar, onun öfkesini artırmaktan başka hiçbir şey yapmıyordu.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 43)

Öfke: Bu sözcük birimin temel anlamı için sözlükte “engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap” açıklamaları yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Artırmak: Bu sözcük birimin anlam açıklaması “artırma işi yapılma durumu, bu durumun adı; yükseltme” olarak verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimler, bağlamsal anlamda değerlendirildiğinde ise “artırmak” sözcüğünün “öfke”yle birlikte kullanımı sonucunda “öfke” kavramı “yük” kavramıyla eşleşmektedir. Dolayısıyla temel anlamlarıyla bağlamsal anlamları farklılık gösterdiği için bu kavramlar metafor olarak işaretlenmelidir. Aynı zamanda bu değerlendirmeden hareketle ÖFKE BİR YÜKTÜR kavramsal metaforuna ulaşılabilir.

“Karadeniz kadınları çabuk öfkelenirler ama içlerinde kötülük yoktur bu öfkeleri hemen söner.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 108)

Öfke: Bu sözcük birimin temel anlamı için sözlükte “engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap” açıklamaları yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sön-: Bu sözcük birimin temel anlamı “yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimler bağlamsal anlamda değerlendirildiğinde ise “öfke” sözcük birimi, “sön-” sözcük birimiyle birlikte kullanıldığı için “öfke” kavramı, “ateş” kavramıyla eşleşmiştir. Bu nedenle metafor olarak işaretlenmelidir. Aynı zamanda bu eşleşmeden hareketle de ÖFKE ATEŞTİR kavramsal metaforuna ulaşılabilir.

“Picasso, bu sözleri duyunca hışımla geri döner.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 115)

Hışımla: Bu sözcük birimi bağlamda “hışım” sözcüğü ve “ile” edatının birlikte kullanımıyla yer almaktadır. “Hışım” için sözlükte temel anlam olarak “öfke, kızgınlık”; “ile” için “kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz” açıklamaları yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Geri dön-: Bu sözcük birimi sözlüğe göre “geldiği yere gitmek” anlamındadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimlerinin bağlamda birlikte kullanımıyla gelişen anlam ilgileri sonucunda “hışımla” kavramı, “geri dön-” ifadesinden hareketle “güç” kavramıyla eşleşir. Bu nedenle temel anlamıyla çeliştiği için metafor olarak işaretlenmelidir. Bundan dolayı da ÖFKE BİR GÜÇTÜR kavramsal metaforuna ulaşılabilir.

4.2.4. Korku metaforlarının MIPVU ölçütlerine göre tespiti

“Korku onu kamçıladi.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 43)

Korku: Bu sözcük birimin anlamı “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü” olarak açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu kavramın bağlamdaki anlamı ise “insan” kavramıyla eşleşir.

Kamçıla-: Bu sözcük birimin anlamı “kamçı ile vurmak” olarak açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Aynı kavramın bağlamsal anlamı da yine sözlükte mecaz anlam olarak da verilen “isteklendirmek, özendirme, teşvik etmek” açıklamasıyla eşleşir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Buradan yola çıkarak sözcük birimlerin bağlam açısından değerlendirildiğinde “kamçıla-” işinin insana özgü bir eylem olmasından dolayı “korku” kavramı “insan” kavramı ile eşleşmektedir. Bu eşleşme sonucunda ise KORKU BİR İNSANDIR kavramsal metaforu oluşmakta olup ifade metafor olarak işaretlenmelidir.

“Meroz'u, yetişememek düşüncesi kanatlandırdı.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 43)

Yetişememek: Bu sözcük birimin temel anlamı “ulaşamamak” şeklinde açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Düşünce: Bu sözcük birimin temel anlamı “uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea” olarak yapılmıştır. Bu ifadenin bağlamdaki anlamı ise sözlükteki mecaz anlam karşılığı olan “tasa, kaygı, sıkıntı” açıklamasıyla eşleşir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Kanatlandır-: Bu sözcük birimin temel anlamı için “çok sevinmesine sebep olmak” açıklaması yapılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Bu kavramın bağlamsal anlamı ise temel anlamın aksine olumsuzluk ifade eden bir tetikleyici gücün etkisiyle “hızlandırmak, kuş uçuşu kadar hızlı hareket etmesine neden olmak” anlamıyla eşleşir.

Bu sözcük birimler bağlamsal olarak değerlendirildiğinde “yetişememek düşüncesi” söz öbeği “korku” kavramıyla eşleşir; “kanatlandır-” kavramı ise “hızlandır-” kavramıyla eşleşir. Dolayısıyla temel anlamlarıyla bağlamsal anlamları çeliştikleri için metafor olarak işaretlenmelidirler. Buradan hareketle de KORKU TETİKLEYİCİ BİR GÜÇTÜR kavramsal metaforuna ulaşılabilir.

“Uzun süre ders çalışmak sınavlara hazırlanan öğrencilerin büyük kabuslarındandır.” (YEE-Yedi İklim Türkçe B2, 2018, s. 149)

Büyük: Bu sözcük birimin temel anlamı “boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne)” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Kâbus: Bu sözcük birimin temel anlamı sözlükte “karabasan; korkulu düş” şeklinde açıklanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Bu sözcük birimlerden “kâbus” kavramının bağlam içinde “korku” kavramını ifade ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra “büyük” kavramı ise somut bir “nesne”yi nitelemekte olup iki sözcüğün birlikte kullanılması “korku” kavramıyla “nesne” kavramını eşleştirmektedir. Dolayısıyla bu ifade, KORKU BİR NESNEDİR kavramsal metaforu olarak işaretlenmelidir.

5. Sonuç ve öneriler

Bu araştırma, Türkçedeki metaforların tespitinde karşılaşılan probleme yönelik izlenen iki aşamalı bir prosedürü içermektedir. Bu prosedürlerden ilki *Literatürde yer alan metafor belirleme prosedürleri nelerdir?* alt problem sorusunu cevaplamak adına literatürde yer alan metafor tespit prosedürlerinin belirlenmesini kapsamaktadır. Bu problem cümlesine yönelik gerçekleştirilen literatür taramasında herhangi bir Türkçe metafor tespit prosedüre rastlanamamış, ancak uluslararası literatürde yer alan üç metafor tespit prosedürü belirlenmiştir. Tespit edilen bu prosedürler, kendi aralarında bir değerlendirilmeye tabii tutulmuş ve gerek diğerlerini temel alarak bir gelişim göstermesi gerekse de aşamalarının daha ayrıntılı olmasından dolayı Vrije Üniversitesinin geliştirdiği Metafor Tespit Prosedürü’nün (MIPVU) uygulamada kullanılması kararlaştırılmıştır.

MIPVU’nun belirlenmesinden sonra bunun Türkçe metaforların tespitinde bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağına yönelik belirlenen *Türkçe kavramsal metaforların belirlenmesinde metafor tespit prosedürü nasıl kullanılır?* şeklindeki diğer problem sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Buna dayalı olarak *Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe B2 Seviyesi Ders Kitabı (2018)* kapsamında bir

uygulama gerçekleştirilerek MIPVU'nun sunduğu altı maddelik prosedür veri kaynağına uygulanmıştır. Bu uygulamanın sonucunda da veri kaynağının duygulara yönelik *altı* mutluluk, *beş* üzüntü, *dört* öfke ve *üç* korku olmak üzere toplam *on sekiz* metaforik ifade içerdiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu uygulamayla MIPVU'nun Türkçe dil yapısına uygunluk gösterdiği ve metaforların belirlenmesinde oldukça etkili olduğu görülmüştür. Buna da MIPVU'daki adımların, metaforları tespiti aşamasında araştırmacıya sistematik bir yapı sunarak daha objektif şekilde değerlendirme imkânı sunması sebep olarak gösterilebilir. Çünkü söylemde metaforların tespiti için standart bir prosedür kullanmak sürecin tekrarlanabilirliğe izin vermekte ve farklı metin türleri veya kayıtlar arasında anlamlı karşılaştırmalar yapılmasını sağlamaktadır (MacArthur, 2019, s. 289).

Bu araştırmada olduğu gibi literatürde MIPVU'nun farklı dillerdeki metaforların tespitinde kullanıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri Fransızca metaforların tespiti için güvenilir bir araç olup olmadığına yönelik yapılmış bir araştırmadır. Buna göre, MIPVU'nun sistematik bir şekilde Fransızca'ya uygulanabilir olduğu, ancak bileşik isimler ve Fransızcada “çift zamirli eylemler” (pronominal verbs) olarak bilinen yapılar için ek bir yönerge sunmanın gerekli olduğu belirtilmiştir (Reijnierse, 2019, s. 88). Başlangıçta İngilizce söylemi analiz etmek için tasarlanan MIPVU'nun Hollanda dilinde nasıl benimseneceğine ilişkin yapılan çalışmada ise ilgili dilin materyallerinin İngilizce materyallere benzer olarak güvenilir bir şekilde analiz edilebileceği sonucuna varılmıştır (Pasma, 2019, s. 110). MIPVU kapsamında yer alan bir diğer çalışmanın da Almanca üzerine yapıldığı, ancak son derece üretken kelime oluşturma kalıpları ve aktif morfolojisi nedeniyle, MIPVU'yu uygularken İngilizceden daha fazla zorlukla karşılaşılmıştır. Bundan dolayı da uygulamanın MIPVU yönergelerine uygun şekilde, sözcük türleri etiketlemesinin yapılarak gerçekleştirilmesi önerilmiştir (Herrmanni, Wollii ve Dorstii, 2019, s. 132-133). Bunların yanı sıra Litvanya dili üzerine yapılmış iki çalışma bulunmakta olup bunlardan ilki dilsel metaforları tespit etmek için kullanılan MIPVU'daki temel ilkelerin etkili ve yeterli olduğunu belirtirken (Urbonaitė, 2015, s. 18-19) ikinci çalışmada ise Litvanya dilinde metaforun güvenilir bir şekilde tespit edilmesi için, Litvanya dili sözlükleriyle ilgili birtakım sorunlardan dolayı, MIPVU'da bazı ayarlamaların gerekli olduğu vurgulanmıştır (Urbonaitė, Tėtkauskienė ve Cibulskienė, 2019, s. 179). Buna benzer bir durumla Afrika dillerinden Sesotho dili üzerine yapılmış çalışmada karşılaşılmış ve ilgili dilde derlem tabanlı sözlüklerin bulunmaması prosedürün uygulamasında sorun teşkil etmiştir. Ancak genel anlamda MIPVU'nun Sesotho dilindeki metaforların tespitinde kullanılabileceği de belirtilmiştir (Seephephe, Ekanjume-Ilongo ve Thuube, 2019, s. 286). Litvanya dilinde olduğu gibi MIPVU'da ayarlama öneren bir diğer çalışma da Lehçe üzerine yapıldığı görülmüştür. Buna göre Lehçe için MIPVU'nun dönüşlü fiiller, çok kelimeli ifadeler, özel isimler, edatlar, ödünclemeler, yeni oluşumlar ve sözlükte tam olarak tanımlanmayan dilsel birimler konularında uyumsuzluk gösterdiği ifade edilmiştir (Marhula ve Rosiński, 2019, s. 201). Sırpça üzerine gerçekleştirilen uygulamada ise dildeki büyük / küçük harf kodlu metaforik yapının varlığından kaynaklanan küçük bir uyumsuzluk dışında prosedürün oldukça geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bogetić, Bročić ve Rasulić, 2019, s. 223). MIPVU'nun geçerli olduğu şekilde bir başka sonuç da Çince üzerine gerçekleştirilen başka bir çalışmada yer almakta ve Çince de MIPVU'nun esnek bir şekilde uyarlanabilir bir prosedür olduğu ifade edilmektedir (Wang, Lu ve Hsu, 2019, s. 263). Tüm bunlardan hareketle de mevcut araştırmanın sonucuyla literatürde yer alan ilgili çalışmaların sonuçları genel anlamda uyumluluk gösterse de dillerin yapısına dayalı olarak MIPVU'yu uygularken o dile özel farklı eklemelerinde gerekliliği söz konusudur.

Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle MIPVU gibi metaforları tespit için bir standart oluşturan prosedürün Türkçe metaforların belirlenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Bundan dolayı da çalışmanın ilk önerisi metaforların tespitiyle ilgilenen araştırmacıların genel anlamda MIPVU'yu kullanabileceği yönündedir. Ancak bazı diller üzerine yapılmış uygulamalarda görüldüğü üzere

prosedüre diller arası farklılıklardan doğan eklemelerin yapılma ihtiyacının bulunduğudur. Bu durumun da ancak, İngilizce için gerçekleştirilmiş MIPVU güvenilirlik çalışmasının Türkçeye de uygulanması sonucunda ortaya konulabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmanın bir diğer önerisi de gerekli güvenilirlik çalışmasının Türkçe için de gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu yönündedir.

Kaynakça

- Aydın, G. (2018). İki Dilli Türkçe Öğretmenlerinin Türkçeye İlişkin Metaforik Algıları: Makedonya Örneği. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(25), 230-254.
- Bailey, R. (2003). Conceptual Metaphor, Language, Literature and Pedagogy. *Journal of Language and Learning*, 1/2, 59-72.
- Bogetić, K., Bročić, A. ve Rasulić, K. (2019). Linguistic Metaphor Identification in Serbian. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (203-226). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Boylu, E. ve Işık, Ö. F. (2017). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Türkçeye Yönelik Algılarının Metaforlar Aracılığı ile Belirlenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5/3, 450-471.
- Boylu, E. ve Işık, Ö. F. (2020). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Türkiye Algılarına Yönelik Metaforik Bir Çalışma. *Başkent University Journal of Education*, 7/1, 129-145.
- Çalışkan, N. (2009). *Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cameron, L. ve Low, G. (1999). Metaphor [Survey Article]. *Language Teaching, the International Abstracting Journal for Language Teachers, Educators and Researchers*, 32, 77-96.
- D-AOBM, (2021). *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme, Değerlendirme (Tamamlayıcı Cilt)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Demir, C. ve Karakaş Yıldırım Ö. (2019). Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21/4, 1085-1096.
- Demir, C. ve Karakaş Yıldırım, Ö. (2019). Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21/4, 1085-1096.
- Demir, G. Y. (2018). *Dilin Belirsizliği*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Demirci, K. (2016). Metafor: Bir Anlatım ve Üretim Mekanizması. M. Sarıca, B. Sarıca (Ed.). *Dil Bilimleri Kültür ve Edebiyat* (330-343). Padam Yayınları, Ankara.
- Galantomos, İ. (2008). *H Didaskalia twn Metaforwn kai İdiwmatismwn ths Neas Ellhnikhs ws Ksenhs / Deuterhs Ghwssas*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Volos: Thessalia Üniversitesi.
- Göçen, G. (2019). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin "Türkçenin Dil Bilgisi" Ne Yönelik Metaforik Algısı. *Başkent University Journal of Education*, 6/1, 28-45.
- Herrmanni, J. B., Wollii, K. ve Dorstii, A. G. (2019). Linguistic Metaphor Identification in German. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (113-135). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hoffman, R. R. (1983). Recent Research on Metaphor. *Semiotic Inquiry*, 3, 35-62.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011) *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Irujo, S. (1993). Steering Clear: Avoidance in the Production of Idioms. *IRAL*, 31/3, 205-219.

- Kalenderoğlu, İ. ve Armut, M. (2019). Türkiye'de Türkçe Öğrenen Yabancıların Türkçe Öğretmenleri, Türkçe, TÖMER'ler ve Türkiye Hakkında Geliştirdikleri Metaforlar. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2/1, 55-72.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (27. b). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2018). *Dilbilime Giriş* (5. b). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: a practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (1980). *Metaphos We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2015). *Metaforlar, Hayat, Anlam ve Dil*. (G. Y. Demir, Çev.). İstanbul: İthaki.
- MacArthur, F. (2019). Linguistic Metaphor Identification in English as a Lingua Franca. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (289-312). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Marhula, J. ve Rosiński, M. (2019). Linguistic Metaphor Identification in Polish. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (184-202). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Nacey, S. (2013). *Metaphors in learner English*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pasma, T. (2019). Linguistic Metaphor Identification in Dutch. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (91-112). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Philip, G. (2017). Conventional and Novel Metaphors In Language. E. Semino ve Z. Demjén (Ed). *Routledge Handbook of Metaphor* (219-232). Abingdon, Oxon: The Routledge Publisher.
- Pragglejaz Group (2007). MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. *Metaphor and Symbol*, 22/1, 1-39.
- Reijnierse, G. W. (2019). Linguistic Metaphor Identification in French. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (69-90). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sarafikas, K. A., Skordos, G. G., Loukopoulou, A., Moukoulis, Th. ve Beliaroutis, Nt. L. (1977). *Temel Yunanca Sözlük*. Atina: Yunan Yayın Şirketi.
- Seephephe, N. R., Ekanjume-Ilongo, B. ve Thuube, M. R. (2019). Linguistic Metaphor Identification in Sesotho. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnierse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (267-287). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Steen, G. J. (1999). From Linguistic to Conceptual Metaphor in Five Steps. R. W. Gibbs ve G.J. Steen (Ed.). *Metaphor in Cognitive Linguistics*, (57-77). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Steen, G. J., Dorst A. G., Herrmann J. B., Kaal A. A., Krennmayr T. ve Pasma T. (2010). *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU* (Cilt 14). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Steen, G.J. (2007). *Finding Metaphor in Grammar and Usage*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.
- Suárez-Campos L., Hijazo-Gascón A. ve Ibarretxe-Antuñano, I. (2019). Metaphor and Spanish as a Foreign. A. M. Piquer-Piriz ve R. Alejo-González, (Ed.). *Metaphor in Foreign Language Instruction*, (79-97). Badajoz: De Gruyter Mouton.

- Urbonaitė, J., Ťetkauskienė, I. ve Cibulskienė, J. (2019). Linguistic Metaphor Identification in Lithuanian. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnerse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (159-181). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Urbonaitė, J. (2015). Metaphor identification procedure MIPVU: an attempt to apply it to Lithuanian. *Taikomoji Kalbotyra*, (7), 1-25.
- Wang, B. P. Y., Lu, X. ve Hsu, Ch. Ch. (2019). Linguistic Metaphor Identification in Chinese. S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr ve W. Gudrun Reijnerse (Ed.). *Metaphor identification in multiple languages MIPVU around the world*, (247-265). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Yiğit, A. (2021). Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmenlerine İlişkin Metaforik Algıları. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, (6), 77-87.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. b). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yunus Emre Enstitüsü. (2018). *Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı Seviye B2*. Ankara: Başak Matbaacılık ve Tan. Hiz. Ltd. Şti.
- Zhang, F. ve Hu, J. (2009). A Study of Metaphor and its Application in Language Learning and Teaching. *International Education Studies*, 2/2, 77-81.
- İnternet Kaynakları:
<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.09.2022)